

Heikki Paasonen és egy páneurópai motívum a mordvin népköltészetben

Danilo GHENO

Firenze
gheno1@hotmail.it

Az immár nem létező *Népszabadság* c. lap egy régi számában (2005. május 13., 17. o.) a következő címmel jelent meg egy kulturális cikk: *Kőműves Kelemen Katalóniában*. Az elején a szerző azt veti fel, hogy ha Barcelonában ismernék Kőműves Kelemen történetét, akkor a Sagrada Familia katedrális, amelynek építése több mint száz éve folyik, már készen állna. A cikkíró, Hargitai Miklós arra hivatkozva, hogy Gaudí terve minden részletének konkrét lefordítása – a számítógép segítségével ellenére – milyen óriási nehézségekbe ütközik, meglehetősen háborzongató szellemességgel céloz a Déva vára (ma Délnyugat-Románia) eredetéről szóló legendára, amely szerint a vár napközben épülhetett, de éjszaka mindig összeomlott. Az átok akkor szűnt meg, amikor az alapokba egy e célra feláldozott emberi lényt falaztak be. A történetet számos változatban ismert híres magyar népballada, a *Kőműves Kelemenné* beszéli el.

Lássuk itt a ballada döntő versszakait, Ortutay közlésében (1979: 64):

„Jó napot, jó napot, Kőműves Kelemén!”

„Isten hozott, Isten, asszonyfeleségem!”

„Éjöttem, éjöttem látogatásodra!”

„Éjötte’, éjötte’ fejed vesztésire.”

[...]

Aj, avval megfogák, nyakát ketté vágák,

Tüzzel megégették, tüzzel megégették.

Az szép fejér hammát mész közti keverék,

Az szép fejér hammát mész közti keverék.

Avval fölépiték magos Déva várát,

Avval fölépiték magos Déva várát.

Az olasz Alpokban is jelen van a felépíthetetlen épület motívuma, jóllehet esetenként „megtisztítva” a kulcspontjától, valószínűleg többek között azért, hogy ne zavarja meg a mesék és legendák elsődleges élvezőinek, a kisgyerekeknek a képzeletét.

Egy jó példa erre a *La chiesa di Santa Giuliana* (Szent Julianna temploma) című, Giovanna Borzaga által átdolgozott népmese (1985: 66–68). Tartalma nagyon röviden a következő.

Fassa-völgy lakosai elhatározzák, hogy templomot emelnek a fent említett szent tiszteletére Piana területén, Vigo di Fassa falutól délnyugatra. Az első munkanapon lefektetik az alapokat, és nekikezdenek a falaknak, de másnapra mindent összeomolva és leégve találunk. Így megy nap nap után, mígnem valakinek az az ötlete támad, hogy – az emberáldozat a célközönségre való tekintettel persze szóba se jöhet – hagyják a megoldást egy pár „súlyos kövekkel teli” szekeret vontató „vad tinóra” (67. o.). A tinók megtorpannak egy, az előzőleg kijelölttől teljesen eltérő helyen, ahonnan senki el nem tudja őket mozdtítani. „A Fassa-völgyiek akkor megértették, hogy ott, és csakis ott kell felépíteniük szent Julianna tiszteletére a templomot, [...] amely máig fennmaradt” (67–68. o.).

Mindazonáltal Borzaga egy rövid jegyzetben (68. o.) „kelta hiedelmeket és szokásokat” idéz egy bizonyos erődítmény építésével kapcsolatban, amelynek falai az éjszaka folyamán lerombolódnak. De aztán nem elemez mélyebben, és nem szól pl. arról, hogy az Artúr király-ciklusban a látnokok, akikhez Vortigern király tanácsért fordul, menten azt javasolják neki, hogy egy „*born without mortal father*” fiatal férfi vérével öntözzék meg az alapokat (vö. Knowles 1995: 2).

Térjünk át a mordvinokra! Az ő népköltészeti alkotásaik nyilvánvalóan magukon viselik az oroszokkal való hosszú együttélés nyomait, akiktől heves kezdeti ellenállással ugyan, de átvették az ortodoxiát, ugyanakkor ősbibb kapcsolatokat is tükröznek. Ez a magyarázata annak, hogy a mordvinok világába is behatoltak a más európai népeknél is ismert és általános témák és képek. Az egyik erza népdal tárgya – Déva várának építésével párhuzamosan – Kazany erődvárosának viszontagságos létrehozása: *Kozoň Kazaň strojati* [Hol épül Kazany?] (eredetiben pl.: Paasonen 1953: 28–29, Keresztes 1990: 82–83; magyarul: Keresztes 1990: 110–111, [más, hosszabb változat] Domokos 1975: 802–805).

Ezt, mint sok más mordvin népdalt, Heikki Paasonen hagyományozta ránk. Úgy gondolom, méltányos alakjának néhány életrajzi adatot szentelni, főként a volgai területeken tett utazásaival kapcsolatosan, annál is inkább,

mert 2025-ben 160 éve, hogy megszületett, ugyanúgy '65-ben, mint ünnepeltünk Maticsák Sándor, azzal a kis különbséggel (*Vive la petite différence!*), hogy egy évszázaddal korábban.¹

Kereskedőcsalád gyermekeként Paasonen Mikkeli városában² született 1865. január 2-án. A Helsinki Egyetemen tanult klasszika-filológiát és finnugrisztikát. A magiszter diploma megszerzése után ugyanott sorra megjárta az egyetemi pálya különböző fokozatait, az 1893-ban elért docens és az 1904-ben megszerzett finnugor professzori státuszig. Ebben a funkciójában érte a halál még élete teljében Helsinkiben, 1919. augusztus 24-én.

Egyetemi munkásságát gyakran váltogatta Közép-Oroszországban tett utazásaival, melyeknek célja finnugor és török nyelvészeti és etnográfiai anyagok gyűjtése volt. Nem kevesebb mint négy alkalommal jutott el a mordvinokhoz, ezzel a modern idők legkiemelkedőbb mordvinistájának rangjára emelkedett.

A Suomalais-Ugrilainen Seura, melyet Otto Donner alapított 1883-ban, szűkös anyagi lehetőségekkel rendelkezett, de 1887-ben bőkezű adományt kapott John Abercromby angol mecénástól az ún. volgai finnugorok között elvégzendő kutatások elősegítése céljából. Tekintve azonban, hogy kevéssel a megalapítását követően a Társaság már finanszírozott kutatásokat a csere-misz nyelv terén, a rendelkezésre álló összeget a mordvinra fordította. Így történt aztán, hogy 1888 áprilisában ösztöndíjat adományozott Paasonennek, a fiatal magiszternek.

Tudósunk 1889 februárjában indult el a középső Volga irányába, és egy év leforgása alatt végigjárta a Mordvin Köztársaság jelenlegi fővárosának, Szaranszknak a környékét, ahol feljegyzett mind moksa, mind erza népi szövegeket, melyekhez lexikai kiegészítést is csatolt. Utazását '90 februárjában fejezte be.

1890 június és július között újból a mordvinok között járt, legfőképpen a Szaranszktól nyugatra fekvő Szpasszk körzetében, ahol elsődlegesen erza népességgel foglalkozott. Finnországba hazatérve tanulmányokban kezdte közölni mindazt, amit ez idő alatt sikerült összegyűjtenie. Közülük az egyik legismertebb a *Mordvinische Lautlehre*, mely először 1893-ban, majd 1903-ban bővített változatban jelent meg (*Mémoires de la Société Finno-Ougrienne*

¹ Forrásaim: Paavo Ravila: *Vorwort*, in: Paasonen 1938: 28–29; valamint Uusi tietosanakirja (röviden: UT) 1964/15: 268. hasáb; Domokos 1990: 229 (itt Paasonen elhalálzásának napja tévesen augusztus 8.); MNagyl. 2002/14: 398.

² Mikkeli *élő klasszikusoknak* nevezett „bandánk” szerves tagjának, Tuomo Lahdelmának is szülőhelye.

22). Továbbá mintákat kezdett terjeszteni az erza nép folklór-hagyományából, pontosan abból az anyagból, amelyet első útja folyamán gyűjtött a Szaranszktól északkeletre fekvő Mareszevo faluban: *Proben der mordwinischen Volksliteratur I*. Erzjanischer Theil, Erstes Heft, 1891 (Journal de la Société Finno-Ougrienne 9), Zweites Heft, 1894 (uo. 12). Az első füzet egy bevezetést tartalmaz, amelyben a szerző ismerteti a népdalok átírásának általa követett módszerét. Paasonen megelőzően a témában érdekelt kevés kutató diktálás után jegyezte fel a dalokat, ami az olvasókban túlzott verstani rendelkezés benyomását keltette. A mi tudósunk ezzel szemben a dalolva előadott szöveget rögzítette, így a töltelékelemek (felkiáltások, ismétlések, nyújtások stb.) sem maradtak ki, bizonyos szabályosságot kölcsönözve a verselésnek.

Paasonen harmadik alkalommal mordvin területekre látogatott el 1898 szeptemberétől 1899 áprilisáig, ezúttal mint a Helsinki Egyetem ösztöndíjasa. Útját a Szimbirszk városától kb. 200 km-re eső Buguruszlan körzetében kezdte, elég távol a mai Mordvin Köztársaság határaitól; eljutott az Orenburgi terület délkeleti részéig, onnan nyugatra kanyarodva Penza felé indult, majd Alatir felé (Szaranszktól északkeletre) vette az irányt, és bonyolult utazásának Arzamasz körzetében (Szaranszktól északra) vetett véget. Összesen 22 faluban állt meg, megmentve a feledéstől nem csupán a népdalokat, de a varázsigéket, az áldozati imákat, a menyegzői énekeket és a panaszdalokat, továbbá a Ravila által *Weihnachtsstubenlieder*-ként feltüntetett szerzeményeket (Paasonen 1938: XIII), azaz – a mordvinoknál és az oroszoknál – a *святки* 'karácsonyi ünnepek' énekeit (vö. Kozlov 1981: 256), amelyeket lányok adtak elő minden este karácsony napjától vízkeresztig az e célra szolgáló helyiségekben, ahol velük egykorú fiatalokkal gyűltek össze. Mindezt elsősorban erza nyelvváltozatban.

A tudós negyedik és egyben utolsó utazására az 1901 júliusa és októbere közötti időszakban került sor. A Kazanytól délre eső vidékről kiindulva Szaranszk és Inszar városokon, valamint a szpasszki körzeten áthaladva elért Tyemnyikov városába. Erza és moksa népköltészeti alkotások gyűjtésén túlmenően módjában állt foglalkozni a karatajok, az immár eltatárosodott mordvin népcsoport eredetének kérdésével (vö. *Die sogenannten Karataj-Mordwinen oder Karatajen*, 1903 [JSFOu 21]).

Végül meg kell említenünk, hogy Paasonen a mordvinok közti vándorlásai során nem elégedett meg azzal, hogy személyesen rögzítse alkotásaikat, hanem helyi őslakosokat ösztönzött, sőt fizetéssel látott el abból a célból, hogy ők maguk tegyék ugyanazt. Többen közülük folyamatosan küldtek anyagot a kutatónak jóval azután is, hogy elhagyta Mordóviát, úgyhogy tényleges gyűjtése, melyet Paavo Ravila bocsátott ki négy vastag kötetben 1938

és 1947 között (MSFOu 77, 81, 84, 91), 1977 és 1981 között másik négy, a Ravila által ellenőrzött mordvin anyanyelvű informátorok szövegeit tartalmazó kötettel egészült ki (uo. 161, 162, 176, 178).

A mordvinok is a körülményeknek megfelelően változtattak a viszontagságos építkezés motívumán. Minket most nem annyira egy polgári vagy katonai létesítmény, hanem egy keresztény kegyhely vonatkozása érdekel, mint a trentói legendában. Nyilvánvalóan nagyon régre visszamenő alkotásokról van szó, amikor a szinkretizmus a legnagyobb természetességgel valósult meg.

Paasonennél (1938) találunk egy (erza) páros példát, amelynek a szerkesztő Ravila ezt a német címet adta: *Der Kirchenbau und das Mädchenopfer*. Ebből kiderül, hogy már nem a szeretett hitvesnek (mint a *Kőműves Kelemen-né* legendájában) vagy egy lányanya fiának (mint az Artúr király ciklusban), hanem egy serdülőlánynak, a legkedvesebb lánygyerekek a feláldozása a követelmény. S mint azt majd látni fogjuk, maga az áldozat módja is más, ezúttal sokkal kegyetlenebb lesz.

A Paasonen által kínált két változat (1938: 36–41, ill. 41–47) több vonatkozásban eltér egymástól. Verselését tekintve pl. az első (amely egyharmadával rövidebb) kevésbé szabályos: gyakori a tíz- és tizenegyszótagos verssorok váltakozása, de nem ritkák a nyolc-, kilenc-, tizenkét szótagú és még hosszabb verssorok sem. Világos, hogy Paasonen – szándéka ellenére – „kifelejthetett” bizonyos töltelék-szótagelemeket. Tartalmát illetően pedig, bár a történet ugyanarra a Szegyelkina falura vonatkozik, a kiválasztott áldozat neve nem Najko, hanem Matrjo, és ő egy özvegyasszony lánya.

A második, 97 sorból álló változat metrikailag az előzőnél gondozottabb: a tíz szótagú verssorok vannak túlsúlyban, amelyek – gyakran párosan – nyolc és kilenc szótagból álló sorokkal váltakoznak. A kiemelkedő stilisztikai elem a parallelizmus: a legtöbb sornak, ugyanúgy, mint a *Kőműves Kelemenné* idézett részleteiben, párja van, amely megerősíti az előző képet; ritka az alliteráció, gyakran jelen van viszont az uráli népek költészetében általában másodlagos vonás, a rím, amely orosz hatásra honosodhatott meg.

Bemutatom itt – egy verstani szabályosság nélküli és olykor szükségszerűen *ad sensum* magyar fordítással párhuzamosan³ – ezt a második szöveget, melyet a finn tudós 1898 decemberében, harmadik útja idején jegyzett fel Vecskanovo helységben (Szamarai kormányzóság). Szinte betű szerint tar-

³ Szem előtt tartottam a MSFOu-ban található német fordítást is. A magyarra fordításban hatékonyan közreműködött feleségem, Keresztesi Katalin.

tom magam Paasonen másolatához (pl. nagybetű teljes kizárása, ritka interpunkció); szándékosan nem jelölöm a veláris /i/ és /e/ hangokat, mert ez a jellegük automatikusan kitűnik abból, hogy nem palatalizálják az előttük álló mássalhangzót. Továbbá nem veszem figyelembe az alaki ismétléseket sem.

Der Kirchenbau und das Mädchenopfer

*vel'ineš paro pokš šed'el'cna
vel'ineš dobroj pokš šed'el'kina
vel'eñt' ve pese piče-víreze
omboče pese kilej-víreze
vel'eñt' kunčkasó čerkuvat stroit'
čerkuva stroit' časovna t'eit'
čit' srojasiž siñ vet' kaladiť
vet' srojasiž siñ čit' kaladiť
čerkuvañt' alov lomañ prá vešit'
lomañ práftomo siñ a strojavit'
vel'eñ aťat siñ purnavkšnoť
vel'eñ promkske siñ tejekšnešť
putovliñek siře aťaso
putovliñek siře babaso
siře aťaň lamo grěxeze
siře babaňgak lamo grěxeze
putovliñek odžoraso
putovliñek od-avaso
čoraň kadovi staka dušozo
avaň kadovit' piže takanzo
dajťe puttanok tejt'er takaso
dajťe puttanok bojar-avaso
tejt'erěň araš staka dušozo
tejt'erěň arašt' piže takanzo
dajťe kajatan miň žerebejse
konaň uli tejt'erěze
kiñe sati vašin žerebej*

Jó falucska a nagy Szegyelkina,
kedves falucska a nagy Szegyelkina:
a falu egyik végén egy fenyőerdő,
másik végén egy nyírfaterdő.
A falu közepén templomot építenek,
templomot építenek, kápolnát emelnek.
Nappal építik ők, éjjel leomlik;
éjjel építik ők, nappal leomlik.
Emberi fejet sürgetnek a templom alá:
emberi fej nélkül nem építhetnek ők.
A falu vénjei, ők, összeültek,
falugyűlést ők tartottak.
„Odatehetnénk egy öreg aggastyánt,
odatehetnénk egy vén öregasszonyt:
egy öreg aggastyánnak sok bűne van,
egy vén öregasszonynak is sok a bűne.
Odatehetnénk egy fiatal férfit,
odatehetnénk egy fiatal nőt:
egy fiatal férfinak ott marad nehéz lelke,⁴
egy nőnek ott maradnak kicsi gyermekei.
Rajta, tegyünk oda egy gyereklányt,
rajta, tegyünk oda egy bojár nőt:
a gyereklánynak nincs nehéz lelke,
a gyereklánynak nincsenek kis gyermekei.
Rajta, húzzunk mi sorsot:
kinek van egy lánya,
kire elsőként kerül sor,

⁴ A 'nehéz lélek' (E. *staka dušo ~ duša*) elnevezés azokra az adóköteles személyekre vonatkozott, akikért a közösségnek haláluk után is le kellett róni az általuk fizetendő összeget egészen addig, amíg nem történt meg az adófizetői listák esedékes felülvizsgálata.

*šeñ tejteŕenze tozoy pucińek
 siń koda kajšež žerebejse
 satoć žerebej fedor aťańe
 šisem čora sonzo řakanzo
 šisem sajeń sonzo urvanzo
 vejkińe tol'ko tejteŕ řakazo
 son kuva jakı fedor avarđi
 už kuva pakı fedor mel'afı
 koda sirgakšnoś fedor kudov čiv
 eś tukšno fedor ul'cań kuvalma
 son tukšnoś fedor lato udalga
 eramo-lejeń fedor kuvalma
 koda pačkol'eś fedor kudov čiv
 eś jofta fedor najko dočante
 eś korta fedor najko ejd'enste
 joftakšnoś fedor son pokš
 čorante
 kortakšnoś fedor son pokš
 urvanste
 il'ado jofta najko dočane
 il'ado korta najko dočane
 il'azo mařa sonzo pileze
 il'azo soda son šed'ejeze
 koda siń mad'neśť veńeń udomo
 ašińe čineń a siń učomo
 a-paro onne najko nejekšneś
 a-parštineste najko břed'akšnoś
 son termeśť merkšneś najko
 sirgojkšneś
 son lukast merkšneś najko
 ozakšnoś
 al'kaj al'kaj pokšoś al'kaj
 urkaj urkaj ton pokšoś urkaj
 kol'i udutad tiń sirgožede
 kol'i ašt'it'ad tiń kuncolodo
 a-paro onne l'el'kaj mon neiń
 a-parštineste urkaj mon břed'iń
 buto tejeviń mon pokš pando prās
 še pandońť praso bajagat čaviť*

annak lányát tegyük oda”.
 Ahogy sorsot húztak ők,
 az öreg Fjedorra esett a sors;
 fiai heten vannak,
 fiaitól elvett hét menyee,
 kicsi lánya csak egy van.
 Ahova ő csak megy, Fjedor sír,
 amerre csak jár, Fjedor kesereg.
 Ahogy elindult hazafelé Fjedor,
 nem az utcán ment Fjedor,
 ő, Fjedor, egy félszer mögött ment,
 az Erjamo folyó mentén, Fjedor.
 Ahogy hazaért Fjedor,
 nem mesélt Fjedor Najko lányának,
 nem szólt Fjedor Najko gyermekének;
 mesélt ő, Fjedor, legidősebb fiának,
 szólt ő, Fjedor, legidősebb menyének.

„Ne meséljetez Najko lányomnak,
 ne szóljatok Najko lányomnak;
 ne hallja füle,
 ne tudja szíve!”
 Ahogy lefeküdtek, ők, éjszaka aludni,
 a fehér nappalt, ők, nem várnı,
 Najko nem szép álmot látott,
 nem szépecskét álmodott Najko.
 Ijedtében összerezzent ő, Najko:
 felriadt,
 félelmében összerándult ő, Najko:
 felült.
 „Testvérem, testvérem, öregebb bátyám,
 sógornőm, te, öregebb sógornőm,
 ha alszotok ti, ébredjetez,
 ha fenn vagytok ti, hallgassatok!
 Egy nem szép álmot, bátyám, láttam én,
 nem szépecskét, sógornőm, álmodtam én.
 Mintha egy magas hegyre kerültem volna,
 a hegy tetején harangok konganak,

*pandineňt' alga urkaj ver čud'i
 a-paro onot najko parijam
 a-paršće břed'it' ton najko dugam
 še pokš pandineš ul'i pokš goša
 bajagat'ne šet ul'it' pokš slava
 še čud'i vedeš ul'it' sel'vet'ket'.
 koda ton mo'lat stadaň paňeme
 šex ikelej ton il'a liše
 jalgado mekejs ton il'a kadof
 purnaš seřnaš najko seřenze
 karčiňze kock-ašk najko pil'genze
 son tukšnoš najko stadaň paňeme
 šex ikelej najko es lišne
 jalgado mekejs najko es kadof.
 jalganzo jutkso najko molekšneš
 lišneš najkoň pštid'ež karšs-penze
 kalaleš najkoň mazi pil'geze
 komakšnoš najko pil'geň karćeme
 kadovkšnoš najko son jalgastonzo.
 koda kadovkšnoš pil'geň karćeme
 kafto pel'd'e najkoň kundakšniž
 para alašas najkoň putokšniž
 piši baňiňes najkoň uskokšniž
 piši baňaso najkoň parakšniž
 šveža ved'nese najkoň valokšniž
 lovažinenze najkoň šin't'rekšniž
 čeřkuvaňt' alov najkoň putokšniž
 ikelenze pučt' najkoň purnaň stol'
 stoleňt' lanks put'nešt' siň med'
 ploškiňe.
 koda strojakšniž siň čeřkuviňest
 koda pradakšniž siň časovniňest
 čokšnejak pozda najko avar'd'il'
 valčekajak rana najko son lajšil'
 koda lišekšneš valdo ojmeze
 šeste maštokšnoš son vajgeleze.*

a hegy lábánál, sógornóm, vér folyik”.
 „Nem szép az álmod, Najko sógornóm,
 nem szépen álmodtál, te, Najko húgom.
 Az a magas hegy nagy csapás,
 a harangok, azok, egy nagy hírnév,
 az a folyó a te könnyeid.
 Mikor te kivezeted a csordát,
 ne menj te mindenki előtt,
 társaid mögött te le ne maradj!”
 Készült Najko, hogy induljon,
 vászonba bugyolálta Najko lábát.
 Kiment ő, Najko, kivezetni a csordát;
 mindenki előtt nem ment Najko,
 társnői mögött Najko le nem maradt,
 társnői között haladt Najko.
 Vékony zsinórja kioldódott Najkónak,
 megbomlott a vászon Najko szép lábánál;
 lehajolt Najko bebugyolálni lábát,
 lemaradt Najko, ő, társnői mögött.
 Ahogy leállt bebugyolálni lábát,
 kétfelől megragadták Najkót;
 kettős fogatra Najkót feltették,
 forró szaunácskába Najkót bevitték,
 forró szaunában Najkót gőznek kitették,
 friss vízecskébe Najkót belemerítették,
 Najko törékeny csontjait összetörték,
 a templom alá Najkót betették.
 Elébe Najkónak terített asztalt raktak,
 az asztalra letettek ők kis bögre mézet.
 Ahogy építgették ők a templomkájukat,
 ahogy befejezték ők kis kápolnájukat,
 késő este is sirt Najko,
 korán reggel is zokogott ő, Najko.
 Mikor fényes lelke elhagyta őt,
 akkor elnémult neki a hangja.

Irodalom

- BORZAGA, GIOVANNA 1985: *Leggende del Trentino*, 2. Manfrini Editori, Calliano (Trento).
- DOMOKOS PÉTER (szerk.) 1975: *Medveének. A keleti finnugor népek irodalmának kistükre*. Európa Könyvkiadó, Budapest.
- DOMOKOS PÉTER (szerk.) 1990: *Finnugor életrajzi lexikon*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- KERESZTES LÁSZLÓ 1990: *Chrestomathia Morduinica*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- KNOWLES, SIR JAMES (ed.) 1995: *The legends of King Arthur and his knights*. Senate, London.
- KOZLOV, V. I. (ed.) et al. [Козлов, В. И. (ред.) и др.] 1981: *Мордва. Историко-этнографические очерки*. Мордовское Книжное Издательство, Саранск.
- MNagyl. = Magyar Nagylexikon 1–19. Akadémiai Kiadó – Magyar Nagylexikon Kiadó, Budapest, 1993–2004.
- ORTUTAY GYULA (szerk.) 1979: *Székely népballadák*. Magyar Helikon, Budapest. [Az 1935-ös kiadás fakszimile változata.]
- PAASONEN, HEIKKI 1938: *Mordwinische Volksdichtung 1*. Herausg. und Übers. Paavo Ravi. Mémoires de la Société Finno-Ougrienne 77. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.
- PAASONEN, HEIKKI 1953² [1909¹]: *Mordwinische chrestomathie mit glossar und grammatikalischem abriß*. Apuneuvoja suomalais-ugrilaisten kielten opintoja varten 4. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.
- UT = Valpola, Veli et al. (toim.): *Uusi tietosanakirja 1–24*. Tietosanakirja Oy, Helsinki, 1961–1966.

*

**Heikki Paasonen and a Pan-European motif
in Mordvin folk poetry**

One of the themes occurring in the popular poetry of many nations is that of the building that cannot be built without divine intervention or without a propitiatory sacrifice. It is almost always an important civil-military construction, but there is no shortage of religious buildings: legends in this regard are known from every part of Europe, from Italy to Hungary, from the British Isles to Russia. H. Paasonen (Mikkeli 1865 – Helsinki 1919) is a scholar who, taking advantage of his four study trips to central Russia, provided us with more than one example that was widespread also among the Mordvins. The best known one refers to the construction of the fortified city of Kazan, which recalls, in the Hungarian context, the elevation of the Déva castle; but

what interests us more are the vicissitudes of the construction of a church which connect the Mordvin story to a legend from Trentino, with the atrocious difference that in the Volga region the Christian divinity demands even a human victim. We are quoting here the longest Erzya variant recorded by Paasonen in the original language and in translation.

Keywords: *H. Paasonen, building that cannot be built, Erzya-Mordvin folk poetry*

DANILO GHENO